

Forslag til

Skattefradrag for enøk

Oslo, 24. februar 2014

Organisasjonen som står bak

Skattefradragsordning for enøk-tiltak

Nordmenn bruker hvert år over 60 milliarder kroner til vedlikehold og oppgradering av sine boliger. En skattefradragsordning for enøk-tiltak vil vri en større andel av investeringene mot å gjøre norske hjem mer energismarte. Alle som eier egen bolig, også gjennom kollektive eierkonstruksjoner, kan enkelt ta nytte av en skattefradragsordning. Ordningen kan, for eksempel, innrettes slik at skatteyterne får et fradrag i skatten for en gitt andel av enøk-tiltakets arbeids- og materialkostnader. Vi foreslår et skattefradragsnivå på 27 % og at det settes en maksimal skatterabatt på kr. 100 000 pr husholdning pr år.

Forhåndsgodkjente tiltak

En liste med forhåndsgodkjente tiltak gjør det enkelt for husholdningene å se hvilke tiltak som gir skatterabatt. Det settes et ambisjonsnivå på tiltakene som vil gi betydelige energibesparelser og / eller utslippsreduksjoner, samtidig som de ikke er så krevende at folk flest ikke vil gjennomføre tiltakene.

Listen inneholder små og store enøk-tiltak hvor de aller fleste vil finne tiltak som passer for sine boliger. For å unngå at tiltaket skal inkludere høye følgekostnader i forhold til energigevinst kan det for enkelte tiltak legges begrensninger på hva som kan trekkes fra.

Sameksistens med Enovas ordninger

En skattefradragsordning for enøk-tiltak vil utfylle Enovas ordninger for boligrådgivning og for omfattende oppgradering.

Enovas ordninger som gir støtte til enkelttiltak til husholdninger fases ut og erstattes av skattefradragsordningen. Det er for å unngå to nasjonale parallelle ordninger, der Enova-programmet er søknadsbasert mens skattefradragsordningen er rettighetsbasert og enklere tilgjengelig for langt flere.

Kontroll og sanksjoner

For å unngå misbruk av ordningen føres det kontroll i flere nivåer. Det stilles bl.a. krav til utførende foretak. Ved innrapportering til ligningsmyndighetene bygges det inn kontrollmekanismer. I tillegg vil kan ligningsmyndighetene føre kontroll gjennom stikkprøver, både hos sluttbruker som har fått utført tiltak og foretakskontroll.

Det må være kraftige sanksjoner tilgjengelig, slik at de som prøver å jukse med skattefradraget får krav om tilbakebetaling og andre reaksjoner. Det kan også stilles krav om at autorisert revisor årlig skal gjennomgå foretakenes dokumentasjon og påse at reglene er fulgt.

Vi som står bak

De mest sentrale organisasjonene fra boligbyggelag, byggenæringen og miljøbevegelsen står bak forslaget.

Slik kan skattefradragsordningen virke* :

- Husholdningen orienterer seg i markedet, innhenter evt. rådgivning og tilbud, og bestiller godkjent enøk-tiltak fra et lovlig foretak.
- Utførende foretak innhenter opplysninger, bl.a. om tiltakskostnad skal fordeles på flere skatteytere i husholdningen.
- Foretaket har ansvar for å melde inn opplysninger til ligningsmyndighetene. I boligselskap håndteres fordelingen av forretningsfører.
- Foretaket utfører tiltaket og fakturerer sluttkunden med 27% skatterabatt .
- Foretaket melder inn krav om restutbetaling (27%) fra ligningsmyndighetene.
- Innmeldte krav behandles fortløpende og utbetaling foretas innen 10 dager.
- Ligningsmyndighetene sender ett brev til foretaket når utbetalingen er gjennomført og ett brev til privat(e) skatteyter(e) i husholdningen med opplysninger om preliminær skattereduksjon. Skatteyter bes kontrollere at opplysninger om utførte tiltak og kostnader er korrekt.
- I den forhåndsutfylte selvangivelsen fremgår også opplysninger om tiltak og skattereduksjon.
- Dersom alle opplysninger er korrekt, er skattefradraget i orden.

*Med "fakturamodell", se notat for beskrivelse.

Skattefradrag for enøk: Bakgrunn for notatet

Hensikt

Sentrale organisasjoner i byggenæringen og miljøbevegelsen ønsker med notatet å bidra til rask innføring av en *skattefradragsordning for enøk i husholdningene*, slik Stortingets vedtok i desember 2013.

Nordmenn bruker hvert år over 60 milliarder kroner til vedlikehold og oppgradering av sine boliger. En skattefradragsordning vil vri en større andel av investeringene mot å gjøre norske hjem mer energismarte. I notatet presenteres forslag til forhåndsgodkjente enøk-tiltak som bør kvalifisere for skattefradrag.

Enøk-markedet svinger med årstidene og høst- og vintermånedene er de viktigste. Når enøk-ordningen presenteres fra myndighetene må forbrukerne samtidig få informasjon om når ordningen kommer, hvilke tiltak som kvalifiserer for skattefradrag og hvordan forbrukeren skal gå frem. En rask og forutsigbar innføring vil redusere risikoen for midlertidig svikt i markedet.

Avsendere

Følgende organisasjoner står bak notatet (for nærmere beskrivelse, se bak i notatet):

- Byggenæringens Landsforening (BNL)
- Norsk Teknologi
- Norske Boligbyggelags Landsforbund (NBBL)
- Bellona
- Naturvernforbundet
- Zero Emission Resource Organisation (ZERO)

Bakgrunn

I samarbeidserklæringen mellom de fire borgerlige partiene og i regjeringserklæringen fra Høyre og Fremskrittspartiet slås det fast at partiene vil innføre et skattefradrag for enøk-tiltak i hjemmet. I en felles pressemelding før valget 2013 begrunnet partiene ordningen med å gjøre det lettere og mer lønnsomt for hver enkelt å ta miljøvennlige valg i hverdagen.

I energi- og miljøkomiteens [innstilling om bevilgninger på statsbudsjettet for 2014](#) (5. des. 2013) fremmet et flertall i komiteen følgende forslag: «*Stortinget ber regjeringen fremme en ordning med skattefradrag for ENØK-tiltak i husholdningene så snart som mulig og senest i forbindelse med statsbudsjettet for 2015*». [Innstillingen ble behandlet og det nevnte forslaget vedtatt i Stortinget](#) (12. des. 2013).

I saksfremstillingen (innstillingen) understreker flertallet viktigheten av at regjeringen arbeider raskt med etablering av ordningen slik at man unngår midlertidig svikt i enøk-markedet i påvente av det varslede skattefradraget. Flertallet mener ordningen med skattefradrag for enøk-tiltak må være enkel å administrere for ligningsmyndighetene og enkel å forholde seg til for skatteyterne.

Definisjon av enøk

Vi foreslår å definere enøk som tiltak som reduserer behovet for kjøpt energi og/eller tiltak som reduserer klimagassutslippene i tilknytning til private husholdninger. Definisjonen dekker det vi oppfatter som Stortingsflertallets intensjon med enøk-fradraget.

Følgende er inkludert:

- Enkelt-tiltak som reduserer oppvarmingsbehovet i husholdningene
- Enkelt-tiltak som reduserer behovet for tilført energi til husholdningene
- Enkelt-tiltak som faser ut fossil energibruk og kortlivede klimagasser i tilknytning til husholdningene

Denne definisjonen avviker fra det som historisk har vært omtalt som enøk, uten at det bør ha noen praktisk betydning. Det viktigste er at hensikten blir møtt med ordningen, nemlig bredt å stimulere private husholdninger til å prioritere energi- og klimatiltak når boligene oppgraderes.

Noen enøk-tiltak kan redusere luftvekslingen og slik forringe inneklimaet med risiko for helseplager og bygningsmessige skader (fukt/heksesot). I slike tilfeller kan det i tiltaksbeskrivelsene og veiledermateriellet defineres minstekrav slik at utførende for disse tiltakene påser at tilfredsstillende inneklima blir ivarettatt.

Skattefradrag for enøk: Forslag til ordning

Målgrupper

Vi anbefaler at målgruppe for Skattefradrag for enøk er husholdninger som eier egen privatbolig eller er boligeier gjennom boligselskap (sameier, borettslag, aksje- og andelsselskap). Vi anbefaler at fritidsboliger ikke omfattes av ordningen.

Boligselskaper representerer til sammen mer enn 20 % av den samlede boligmassen i Norge, og enøk-investeringer som foretas gjennom kollektive eierkonstruksjoner ligger godt til rette for å bli inkludert i ordningen på lik linje med eneboligeiere. De administrative systemer som håndterer de skattemessige fordelinger til beboerne i boligselskaper finnes, og det er lang tradisjon for at beboere i boligselskaper likestilles skattemessig med eneboligeiere i Norge. Likningen som springer ut av fellesaktivitetene i slike selskapskonstruksjoner, skjer på den enkelte beboers hånd etter lovmessig fastsatte fordelingsnøkler.

Hva kan trekkes fra – og hvor mye gis som skatterabatt

Vi anbefaler at tiltakets kostnad for arbeider og materialer skal være fradragsberettiget i ordningen. Ved å omfatte både arbeid og materialer møter ordningen best den uttalte energi- og klimapolitiske hensikten. Ved å inkludere arbeider sikres dessuten at arbeidet blir utført av kvalifiserte utførende hos lovlig foretak. På sikt kan det vurderes om enkelte enkle tiltak kan utføres av boligeiere.

Ordningen kan, for eksempel, innrettes slik at skatteyterne (i dette tilfellet husholdningene) får et fradrag i skatten for en gitt prosentsats av utgiftene, begrenset til et maksimalt beløp per husholdning pr år. Vi har vurdert at fradraget bør ligge over 25 % for at ordningen skal være utslagsgivende for å gjennomføre et eller flere enøk-tiltak. Ved å sammenligne mot det allerede etablerte fradragsnivået på alminnelig inntekt, foreslår vi et skattefradragsnivå på 27 %.

De følgende eksemplene beskriver to typiske enøk-tiltak som kan støttes av ordningen.

Eksempel 1: Utskifting av vinduer i enebolig:

Husholdning i enebolig skifter ut 15 stk. eldre vinduer (U-verdi 2,8) med trelags isolerute (U-verdi 1,0).

Pris materialer (inkl. mva.):	kr 75 000,-
Pris arbeid (inkl. mva.):	<u>kr 60 000,-</u>
Sum:	kr 135 000,-
Skattefradrag (27%):	<u>kr 36 450,-</u>
Pris etter skatterabatt:	kr 98 550,-

Eksempel 2: Utskifting av lysarmaturer i boligblokk:

Borettslag skifter ut 50 stk. eldre T8 lysarmatur (3x36W) med T5 (2x35W) i fellesarealer (oppgang/garasje).

Pris materialer (inkl. mva.):	kr 60 000,-
Pris arbeid (inkl. mva.):	<u>kr 20 000,-</u>
Sum:	kr 80 000,-
Skattefradrag (27%):	<u>kr 21 600,-</u>
Pris etter skatterabatt:	kr 58 400,-

En slik innretning med skatterabatt er kun ment som et forslag fra vår side. Vi er åpne for andre innretninger for implementering i skattesystemet. Valg av innretning og hvordan krav om skattefradrag skal meldes må altså avklares. Vi deltar gjerne i dialog med myndighetene om dette.

Vi anbefaler at skattefradraget begrenses oppad, maksimal skatterabatt kan eksempelvis være kr. 100 000 pr husholdning pr år. Vi anbefaler at fradragsretten knyttes til husholdningen for bl.a. å sikre lik fordeling i boenheter i boligselskaper. Husholdningens dokumenterte kostnader fordeles da på personlige skatteyttere i husholdningen etter eierbrøk (slik vi kjenner fra f. eks fordeling av gjeld, renter og driftskostnader).

Den foreslåtte innretningen passer med en oppgjørsform hvor skatteyter fører kostnadene på egen selvangivelse. Vi anbefaler likevel at myndighetene så raskt som mulig vurderer en ordning tilsvarende den svenske "fakturamodellen", som ytterligere kan senke terskelen for forbrukerne å benytte ordningen. Fakturamodellen, slik den er brukt i Sverige, betyr at det er utførende foretak som krever inn skattefradraget mens forbrukeren får skatterabatten direkte fratrasket på faktura for leverte produkter og tjenester. Den foreslåtte innretning passer også med en fakturamodell som oppgjørsform.

Skattefradrag for enøk: Godkjente tiltak

Tiltaksliste og minstekrav

En ordning der husholdninger mottar skattefradrag for enøk-tiltak må være enkel og ubyråkratisk. Ordningen må også være tilgjengelig for flest mulig beslutningstakere som eier egen bolig eller eier bolig gjennom kollektive eierkonstruksjoner. I dette kapitlet presenterer vi forslag til forhåndsgodkjente minimumstiltak som kan kvalifisere for skattefradrag.

Disse forhåndsdefinerte tiltakene er lagt på et ambisjonsnivå som vil medføre betydelige energibesparelser og/eller utslippsreduksjoner, samtidig som de ikke er så krevende at folk flest ikke vil gjennomføre tiltakene. Det er imidlertid ønskelig at ordningen skal fremme tiltak som er bedre enn det man normalt ville ha gjort.

Forhåndsgodkjente tiltak må tilfredsstille noen tiltaksspesifikke minstekrav for teknisk ytelse og kompetansekrav til foretak og utførende. For øvrig forutsettes det at alle tiltak oppfyller alle krav i teknisk forskrift og øvrig relevant regelverk, og at eventuelle konsekvenser for f.eks. inneluft er ivarettatt.

For å unngå at tiltaket skal inkludere høye følgekostnader i forhold til energigevinst kan det for enkelte tiltak legges begrensninger på hva som kan trekkes fra.

Tabellen under angir tiltak som bør inkluderes i ordningen fra oppstart.

Tiltakskategori	Krav til tiltak	Kompetansekrav utførende foretak
Isolering yttervegg ¹	Tilleggisolering med minst 10 ² cm isolasjon inkl. tetteltak.	Tiltaksklasse 1 iht Plan- og bygningsloven
Isolering tak/loft ¹	Tilleggisolering med minst 20 ² cm isolasjon inkl. tetteltak.	Tiltaksklasse 1
Gulv/etg.skiller ¹	Tilleggisolering med minst 10 ² cm isolasjon inkl. tetteltak.	Tiltaksklasse 1
Vinduer/dører ¹	Skifte til vinduer/dører med U-verdi minst 1,0 W/m ² K. ³	Tiltaksklasse 1
Kanaler og rør	Tilleggisolering av distribusjonssystemet for vannbåren varme, tappevann og tekniske installasjoner i boligblokker med minst 20 mm isolasjon.	Tiltaksklasse 1
Boligventilasjon, herunder kanalsystemer, aggregat og anlegg for balansert ventilasjon.	Minimum 80 % årsgjennomsnittlig temperaturvirkningsgrad for varmegjenvinner i ventilasjonsanlegg for balansert ventilasjon. Spesifikk vifteeffekt i ventilasjonsanlegg (SFP): ≤ 2,5 kW/(m ³ /s).	Relevant sentral eller lokal godkjenning for ansvarsrett.
Avtrekksvarmepumpe	Tiltak iht NS 3031:2007/A1:2011 (utdypes).	Relevant sentral eller lokal godkjenning for ansvarsrett.
Varmegjenvinning gråvann	Minimum 50 % varmegjenvinning dusj eller 30 % total virkningsgrad.	Relevant sentral eller lokal godkjenning for ansvarsrett.
Energieffektive belysningskilder i fellesarealer	Gjelder kun faste installasjoner i fellesareal i borettslag og boligsameier. Gjennomsnittlig effektbehov i driftstiden maks 4 W/m ² . Må tilfredsstille kvalitetskravene for belysning i NS-EN 12464-1	Registrert elektroinstallatør Utførende må ha fagbrev som elektriker
Lysstyringssystem i fellesarealer	Gjelder kun faste installasjoner i fellesarealer i borettslag og boligsameier. Styringssystemet skal gi behovsstyring ved tilstedeværelse og/eller dynamisk dagslysstyring.	Registrert elektroinstallatør Utførende må ha fagbrev som elektriker

Styringssystem til varmesystem	Tidsstyring av temperatur i minst tre soner som kan kontrolleres uavhengig av hverandre. Innstillinger skal ikke annulleres ved strømbrudd eller spenningsfall. Måle- og styringssystemer som dekker flere energiformål utover varme (integreerte systemer), kvalifiserer også i ordningen.	Tiltaksklasse 1. Registrert elektroinstallatør ved elektriske installasjoner Utførende må ha fagbrev i relevante fag
Luft-luft varmepumpe	Installasjon av varmepumpe med energimerke A eller bedre (kaldt klima).	F-gass sertifisering
Luft-vann og Berg-/sjø/-jordvarmepumpe	Krav til måling av energibruk (elektrisitet) og energiproduksjon (varme). F.o.m. september 2015 gjelder krav om energimerke A eller bedre (kaldt klima).	F-gass sertifisering
Solenergi (alle teknologier)	Solvarme: installasjoner som er integrert med boligens løsning for oppvarming av tappevann og/eller løsning for romoppvarming. Solceller: PV-systemer må kobles til bygningens elektriske anlegg.	Tiltaksklasse 1. Registrert elektroinstallatør ved PV-installasjoner Utførende må ha fagbrev i relevante fag
Ladepunkt elbil i boligselskap	Gjelder kun faste installasjoner i fellesarealer eller garasjeanlegg i borettslag og boligsameier. Etablering av ladepunkt med vern og styring for effekt og tid for elbillading.	Registrert elektroinstallatør Utførende må ha fagbrev som elektriker
Utskifting av vedovn	Utskifting av eldre ildsted (eldre enn 1998) med et rentbrennende ildsted med maks utslipp 5 gram. Melding om utført kontroll av ildstedsmontering skal sendes kommunen.	Tiltaksklasse 1. Kvalifisert montør/kontrollør,
Utfasing av fossil varme	Rensing og fjerning av eksisterende kjel/kamin og tank. Skattefradraget varer kun ut 2019.	Relevant sentral eller lokal godkjenning for ansvarsrett. Jmf. forurensningsforskriften
Pellets- og vedkjel, inkl kamin med vannkappe.	Installasjon av pellets- og vedkjel inkl. kamin med vannkappe.	Kvalifisert montør/kontrollør

- 1 Dersom det av verneverdige årsaker ikke er teknisk forsvarlig å tilleggsisolere med de angitte isolasjonstykkelser (eller tilsvarende isolasjonsverdi) kan det fravikes i forhold til angitte minimumskrav. Må i så tilfelle foreligge dokumentasjon som bekrefter dette.
- 2 Tiltaket er beskrevet med en gitt isolasjonstykkelse. Denne tykkelsen representerer dagens "normale" varmekonduktivitet i området 0,033 – 0,038 W/mK. Om det velges isolasjonstyper med betydelig lavere konduktiviteter enn dette, gis det fradrag for bruk av slik isolasjon med tilsvarende isolasjonsverdi som denne oppgitte tykkelsen av dagens standardisolasjon.
- 3 Tiltakskategorien inkluderer også skifte av komponenter, eksempelvis kun skiftning av glass fra 2 lags glass til 3 lags energiglass.

Den endelige tiltakslisten kan utarbeides i nært samarbeid med nærings- og miljøorganisasjonene, og eventuelt også forbrukermyndighetene.

Vedlikehold av tiltakslisten

Teknisk utvikling, markedsadopsjon og endringer i kvalifikasjonsordninger tilsier at tiltakslisten må revideres jevnlig. Ved revisjoner kan det være aktuelt å endre tekniske ytelseskrav til tiltak, og det kan være aktuelt å inkludere nye tiltakskategorier.

Eksempel på tiltakskategorier som må utredes nærmere før disse kan inkluderes i tiltakslisten:

Tiltakskategori	Krav til tiltak	Kompetansekrav
Individuell måling og avregning av vannbåren varme	Utredes	Utredes
Energioppfølgingssystem for bolig	Utredes	Utredes
Energieffektiv varmtvannsbereder	Utredes	Utredes
Behovsstyring boligventilasjon	Utredes	Utredes
Naturlig ventilasjon - hybridløsninger	Utredes	Utredes

Det bør opprettes et råd der nærings- og miljøorganisasjonene bidrar i vedlikehold av tiltakslisten.

Sameksistens med bl.a. Enovas støtteprogrammer

I dag kan Enova gi støtte til *boligrådgivning* og gjennomføring av *omfattende oppgradering* av bolig.

Støtte til omfattende oppgradering gis etter søknad, og kun de mest ambisiøse prosjektene kvalifiserer for støtte. Alle tiltak for å nå fastsatte mål må gjennomføres samtidig. Denne ordningen ble innført mai 2013, og foreløpig er det for tidlig å si om ordningen er vellykket eller ikke. Men som de fleste andre ordninger fra Enova, skal Enova støtte forbildeprosjekter.

Enova gir også støtte, etter søknad, til utfasing av oljekjel, etablering av fornybar vannbåren varme, investering i solfangeranlegg og sentralt varmestyringssystem i eksisterende boliger. En oversikt fra 2012 viser at ordningen med støtte til enkelttiltak mottok vel 6500 søknader og at de fleste av søknadene ble godkjent. En evaluering av ordningen (Rambøll, 2010) og en rapport fra SSB (SSB notat 67/2012) viser at omkring 55 – 60 % av tilsagnene som er gitt ikke blitt benyttet av tilskuddsmottaker.

Vi foreslår at ordninger der Enova gir støtte til enkelttiltak til husholdninger fases ut og erstattes av skattefradragssystemet for enøk-tiltak. Dette for å unngå to nasjonale parallelle ordninger med formål om å redusere/omlegge energibruken i norske husholdninger der Enova-programmet er søknadsbasert mens skattefradragssystemet er rettighetsbasert og enklere tilgjengelig for langt flere. Støtteordningen til ambisiøs oppgradering av boliger og støtte til energirådgivning må bestå og videreutvikles.

Vi mener Enova skal spille en aktiv og viktig rolle med å gi informasjon til husholdningene om enøk og skattefradragssystemet. Enova bør opprettholde sin tjeneste «Enova svarer», samt beholde sitt markedsføringsbudsjett rettet mot husholdningene. Tilsvarende bør Husbanken opprettholde sine tjenester og støtteordninger for kompetanse- og forbildeprosjekter, og for tilstandsvurdering av boligselskaper.

Klimaforliket slår fast at det i 2020 vil være forbudt å varme opp husholdningene med fossil oppvarming. For at de 150.000 huseierne som i dag har fossil oppvarming, bør det vurderes om Enova skal tilby en vrakpant på oljekjel, kamin og tank. Denne særordningen vil da kun vare ut 2019.

Forbrukerne må gjøres oppmerksom på at det ikke gis skattereduksjoner på tiltak som har fått støtte andre steder, for eks fra Oslo kommunes klima- og energifond. Kontrollmekanismer må her utvikles, for eksempel etter dagens modell mellom Enova og kommunale enøk-fond.

Energirådgivning til boligeiere

Siden ordningen legger til grunn muligheten for energioppgradering av boliger med enkelttiltak, er det viktig at utførende gir veiledning både utfra boligens tilstand samt nytteverdi i forhold til energibesparelser og for å sikre tilfredsstillende inneklime når flere enkelt-tiltak gjennomføres etter hverandre. For mange boligeiere kan det være fornuftig å be en kvalifisert energirådgiver om å lage en plan for hva som bør prioriteres når man skal starte en oppgradering. Ved valg av rådgivning må denne inkludere både byggetekniske tiltak samt de installasjonstekniske tiltakene. Rådgivning fra kvalifisert energirådgiver skal ikke være obligatorisk for å utløse skattefradrag for enkelttiltak. Det er viktig for å unngå at det introduseres en barriere for bruk av skattefradragsordningen i markedet.

Enova forvalter allerede en støtteordning for boligrådgivning med opptil 50 % støtte. Det foreslås derfor ikke innført en egen obligatorisk rådgivning for enøk-fradragsordningen, men at denne ordningen kan videreutvikles slik at lovlige og kvalifiserte foretak (iht tiltakslisten) kan utvikle kompetanse for å yte rådgivningstjenester. I tilknytning til ordningen bør det utarbeides egne kursmoduler direkte knyttet til enøk-ordningen med fokus på praktiske løsninger og trinnvis oppgradering. Opplæringen bør rettes direkte mot de utførende og byggevarehandelen som typisk vil være de mest naturlige møtepunktene når husholdningene vurderer større eller mindre energitiltak. Avsenderne av notatet kan bidra i utvikling av informasjonsmateriell og anvisninger knyttet til enøk-ordningen.

Kompetanse

Ved fastsetting av kompetansekrav benyttes eksisterende offentlige godkjennings-/kvalifikasjonsordninger for foretak og utførende personell.

For byggetekniske tiltak på småhus må kompetansenivået for det (ansvarlig) utførende foretak ligge på tilsvarende nivå som tiltaksklasse 1 for søknadspliktige tiltak etter Plan- og bygningsloven for småhus. For større boligbygg, må kompetansen vurderes utfra hvilke tiltak som skal utføres, men det anbefales at samme system benyttes her, dvs. kompetansen følger tiltaksklassen som for tilsvarende søknadspliktige tiltak.

Generelt bør følgende krav gjelde til foretak:

- Lovlig foretak.
- Registrert i relevant offentlige kvalifikasjonsregister (bransjeavhengig).

Krav til utførende:

- Tilfredsstillende relevante eksisterende krav til den aktuelle type tiltak (fag-/bransjeavhengig).
- I enkelte tilfeller sertifisering (når myndighetene krever dette).

Se kravene formulert i for de enkelte tiltak i tabellen.

Skattefradrag for enøk: Dokumentasjon, kontroll og sanksjoner

Ved å stille krav til utførende foretak innebærer det at foretaket også oppfyller en rekke administrative krav til kompetanse, HMS og kvalitetssikring. Foretakene må tilfredsstille de krav som stilles til dokumentasjon både ved innsending av krav om skattefradrag og ved tilsyn.

For å sikre god kvalitativ gjennomføring må alle enøk-tiltak kunne dokumenteres:

- At krav til energieffektivisering (materialer/forhåndsgodkjent løsning) er tilfredsstilt
- At krav til kompetanse hos utførende bedrift er tilfredsstilt
- At krav til utførende foretak er tilfredsstilt

Som nevnt anbefaler vi at myndighetene vurderer en ordning tilsvarende den svenske fakturamodellen. Erfaringene med innmeldingsordningen er gode i Sverige, den administrative byrden er liten og det er innebygget kontrollmekanismer. I en slik ordning *kan*, kort fortalt, fremgangsmåten fra bestilling av enøk-oppdrag til endelig oppgjør være:

- Husholdningen orienterer seg i markedet, innhenter evt. rådgivning og tilbud, velger tilbyder og bestiller godkjent enøk-tiltak fra lovlig foretak.
- Foretaket har ansvar for å innhente opplysninger om boligen og om tiltakskostnad skal fordeles på flere skatteyttere. Foretaket har ansvar for å innberette korrekte opplysninger til ligningsmyndighetene. I boligselskap håndteres fordelingen av forretningsfører.
- Foretaket utfører tiltaket og fakturerer sluttkunden for tiltaket, med 27% skatterabatt.
- Foretaket melder inn krav utbetaling av skattefradraget (27%) fra ligningsmyndighetene. Innmeldte krav behandles fortløpende og utbetaling foretas innen garantert tid, for eks 10 dager som i Sverige.
- Foretaket tar vare på nødvendig dokumentasjon om at tiltaket faktisk er gjennomført, eksempelvis i form av bilder før og etter tiltaket.
- Ligningsmyndighetene sender ett brev til foretaket når utbetaling er gjennomført og ett brev til privat(e) skatteyder(e) i husholdningen med opplysninger om at han/hun/de har fått preliminær skattereduksjon knyttet til det utførte enøk-tiltaket. Skatteyder bes kontrollere at opplysninger om utførte tiltak og kostnader er korrekt.
- Ny kontroll oppnås gjennom forhåndsutfylt selvangivelse for ligningsåret, hvor også opplysninger om tiltak og skattereduksjon fremgår.

Fakturamodellen har innebygget en kontrollmekanisme ved at skatteyttere mottar brev og forhåndsutfylt selvangivelse fra ligningsmyndighetene. Dersom opplysningene ikke er korrekte vil skatteyder være forpliktet å melde fra.

I tillegg kan ligningsmyndighetene føre kontroll gjennom stikkprøver, både hos sluttbruker som har fått utført tiltak og kontroll hos foretaket. I regelverket må det legges inn en sanksjonsmulighet slik at de som evt prøver å jukse med skattefradraget får krav om tilbakebetaling og evt andre reaksjoner (eks. tilleggsskatt for personlig skatteyder og at foretaket mister retten til å levere enøk-tiltak med skattefradrag i nye prosjekter).

Om ønskelig, og som alternativ/supplerende kontrollmekanisme, stiller avsenderne av notatet seg åpne for at utførende foretak må fremlegge fakturadokumentasjon om gjennomførte enøk-tiltak i kalenderåret i samband med årsregnskapet som skal revideres av autorisert revisor (tilsvarende krav finnes i andre skatteincentivordninger, eksempelvis i Skattefunn). Revisor vil da kunne gjennomgå kunde- og tiltaksdokumentasjon og påse at de skattelovmessige reglene er fulgt.

Organisasjonene som står bak notatet:

- [Byggenæringens Landsforening \(BNL\)](#) er en nærings- og arbeidsgiverpolitisk organisasjon for bedrifter i byggenæringen. BNL er en paraplyorganisasjon for 14 bransjer som har ca 4 000 medlemsbedrifter og sysselsetter nesten 70 000 ansatte. BNL organiserer både industribedrifter, utøvende håndverkere, entreprenører og eiendomsaktører.
- [Norsk Teknologi](#) er en landsforening i NHO som organiserer 1 700 tekniske entreprenørbedrifter med om lag 35 000 ansatte. Norsk Teknologis medlemsbedrifter tilrettelegger og installerer tekniske anlegg i bygg, herunder anlegg for oppvarming, ventilasjon, belysning, kommunikasjon, sikkerhet, styring og automatisering for effektiv energiforvaltning.
- [Norske Boligbyggelags Landsforbund \(NBBL\)](#) er interesseorganisasjonen for norske boligbyggelag. 50 boligbyggelag er tilsluttet NBBL. Disse har 900 000 medlemmer og forvalter 440 000 boliger i 10 000 boligselskap over hele landet.
- [Bellona](#) er en uavhengig, ideell miljøstiftelse som har som formål å begrense klimaendringer, hindre forurensning og arbeidet for økt økologisk forståelse og vern av natur, miljø og helse.
- [Naturvernforbundet](#) er Norges eldste natur- og miljøvernorganisasjon som feirer 100 år i 2014. Vi er en demokratisk medlemsorganisasjon med mer enn 20 000 medlemmer og over 100 fylkeslag og lokallag i hele landet. Naturvernforbundet jobber med et bredt spekter av saker innen miljø- og naturvern, men spesielt med områdene naturvern, klima, energi og samferdsel.
- [Zero Emission Resource Organisation \(ZERO\)](#) er en uavhengig, ideell stiftelse som jobber for å begrense de menneskeskapte klimaendringene og for å møte verdens voksende energietterspørsel uten å skade miljøet. For ZERO er utgangspunktet at det finnes en utslippsfri løsning for all energibruk, og at det er mulig å finne løsninger for en voksende verden uten å true klima og naturmangfold.

Vedlegg: Utdypende beskrivelse av enkelte tiltak på tiltakslisten.

Forslagene til tiltak har ambisjonsnivå som vil medføre betydelige energibesparelser og/eller utslippsreduksjoner, samtidig som de ikke er så krevende at folk flest ikke vil gjennomføre tiltakene. Ordningen skal fremme tiltak som er bedre enn det man normalt ville ha gjort.

Når alle de såkalt passive tiltakene som tilleggisolering, skifte eller utbedring av vinduer, reduserte luftlekkasjer og varmegjenvinning av ventilasjonsluft er gjennomført, vil samlet energibesparelse for svært mange oppgraderingsprosjekter være på omtrent samme ambisjonsnivå som Enovas nivå 2 i dagens tilskuddsordning. De aktive tiltakene som eksempelvis solfangere/solceller, energieffektiv belysning i fellesarealer, varmestyringssystemer og varmepumpe vil redusere behovet for kjøpt energi ytterligere.

Vegger: Tilleggisolering med minst 10 cm isolasjon

Ved en typisk renovering av yttervegger legges ny vindsperre samt at det etterisoleres med 5 cm isolasjon. Dette innebærer at en slik lite ambisiøs løsning forsinkes en mer ambisiøs oppgradering med minst 30 år, dvs. en energi-lock-in-effekt på 30 år. Det er derfor viktig at det velges løsninger som er noe mer ambisiøse enn normalt for å oppnå god energieffektivitet når det gjøres tiltak, men at kravene ikke er så ambisiøse og kostbare at man velger bort tiltakene.

Tilleggisolering av vegger med minst 10 cm vil utløse et skattefradrag uavhengig av eksisterende standard. Dette innebærer at for uisolerte eller svært dårlig isolerte vegger, eller om man har større ambisjoner enn dette minimumskravet, vil det kunne være aktuelt å isolere ytterligere. Disse ekstrakostnadene vil da også kunne inngå i fradragsordningen. Ordningen inkluderer både utvendig, innvendig tilleggisolering samt og innblåsing i hulrom.

I tilknytning til tilleggisoleringen forutsettes også tiltak for å redusere luftlekkasjer gjennom veggen med tilhørende overganger.

Forenklet angis kravet som 10 cm isolasjon, der man har tatt utgangspunkt i varmekonduktivitet. Denne tykkelsen representerer dagens "normale" varmekonduktivitet i området 0,033 – 0,038 W/mK. Om det velges isolasjonstyper med betydelig lavere konduktiviteter enn dette, gis det fradrag for bruk av slik isolasjon med tilsvarende isolasjonsverdi som 10 cm av dagens standardisolasjon.

I tilknytning til tilleggisoleringen forutsettes også tiltak for å redusere luftlekkasjer gjennom veggen med tilhørende overganger.

Tak: Tilleggisolering med minst 20 cm isolasjon

Tilleggisolering av tak med minst 20 cm utløser et skattefradrag uavhengig av eksisterende standard. Tiltaket vil både gjelde tilleggisolering av selve takflaten, men også isolering av etasjeskiller eller knevegger mot kaldt loft.

Tilsvarende som for vegger kan det være aktuelt å isolere ytterligere, og disse ekstrakostnadene vil da også inngå i fradragsordningen. Innblåsing med løssull inngår også i ordningen. 20 cm ekstra isolasjon vil for de fleste tilfeller være tilstrekkelig for å oppnå Enovas nivå 2 i dagens tilskuddsordning sammen med øvrige tiltak.

Det kan bemerkes at for boliger med skråtak vil dette nivået i de fleste tilfeller være for ambisiøs siden tilgjengelig takhøyde er begrenset. Men for å holde forslaget tilstrekkelig enkelt, velges kun et støttenivå. For mange boliger med A-takstol eller andre former for knevegger, er det mulig å isolere mer i disse områdene enn akkurat i skråtaket.

I tilknytning til tilleggisoleringen forutsettes også tiltak for å redusere luftlekkasjer i tilknytning til taket med tilhørende overganger.

Gulv: Tilleggisolering med minst 10 cm isolasjon

Tilleggisolering av gulv eller etasjeskiller med minst 10 cm utløser et skattefradrag uavhengig av eksisterende standard. Tiltaket vil gjelde for både gulv mot friluft, mot bakke og etasjeskille mot kald kjeller. Begrensningen om det er mulig å tilleggisolere vil kunne ligge i tilgjengelig takhøyde og eksisterende gulvkonstruksjon.

I tilknytning til tilleggisoleringen forutsettes også tiltak for å redusere luftlekkasjer i tilknytning til gulvet med tilhørende overganger.

Vinduer: Skifte til 3-lagsvinduer (U-verdi 1,0 W/m²K)

Vårt forslag for vinduer er at U-verdi 1,0 W/m²K, dvs. typisk 3 lagsvindu utløser et enøk-fradrag. Tiltaket er i tråd hva Enova anbefaler, og en forutsetning for å nå ambisiøse energimål.

Dette nivået vil også kunne oppnås ved å skifte glass. For bevaringsverdige eldre vindu med en ekstra to-lags energiglassrute i innvendig vareramme og for eksisterende fastkarm vinduer ved å montere trelags energiglass.

U-verdien for vinduer varierer noe avhengig av størrelsen, og type karm og ramme som benyttes. Forenklet foreslås det at det er tilstrekkelig å vise til at standard størrelse (1,23 m x 1,48 m) tilfredsstiller U-verdi-kravet på 1,0 W/m²K, og ikke et gjennomsnitt på bestillingen.

I tillegg må det beskrives hvilke løsninger som benyttes for å oppnå god lufttetting rundt vinduene.

Kanaler og rør: Tilleggisolering med minst 20 mm isolasjon.

Tiltaket innbefatter tilleggisolering av distribusjonssystemet for vannbåren varme, tappevann og tekniske installasjoner i boligblokker med minst 20 mm isolasjon. Herunder inkluderes installasjoner til sanitær (kald/varmt), kjøle- og frys, ventilasjon, solvarme og varmepumper. Om det er tilgjengelig plass, anbefales større isolasjonstykkelse enn minimumskravet.

Boligventilasjon:

Tilstrekkelig utskifting av luft er en forutsetning for et godt inneklima, der boligen tilføres nok friskluft, samt at og fukt og avgasser luftes ut. Dette er spesielt viktig å påse når boligen renoveres og luftlekkasjene gjennom bygningskroppen reduseres.

Aktuelle tiltak i denne kategorien er bytte/ettermontering av:

- Varmegjenvinner med årsgjennomsnittlig temperaturvirkningsgrad $\geq 80\%$.
- Avtrekksvarmepumpe
- Naturlig ventilasjon – hybridløsninger (senere – utredes)

Dersom etterisolering av etasjeskillere mot kaldt loft gjennomføres før installering av balansert ventilasjon, bør det vurderes å montere kanalnettet på loftet samtidig som isoleringen pågår. Dette for å unngå dobbeltarbeid når kanalnettet skal monteres ved en senere anledning. Dette må komme tydelig frem i veilederne som må utvikles i tilknytning til ordningen.

Ved å installere balansert ventilasjon med varmegjenvinning oppnås både god kontroll av luftmengdene, innblåsingslufta er temperert samt at varmen i avtrekkslufta gjenvinnes. Installasjon av balansert ventilasjon med minst 80 % varmegjenvinning utløser rett til enøk-fradrag uavhengig av eksisterende standard.

Belysning: Energieffektive belysningskilder og Lysstyringssystem i fellesarealer

Gjelder kun faste installasjoner i boligselskap, fellesarealer inne og utendørs.

Gjennomsnittlig effektbehov i driftstiden skal maksimalt utgjøre 4 W/m². Belysning skal minst tilfredsstille kvalitetskravene for belysning gitt i NS-EN 12464-1

Lysstyringssystem skal ha behovsstyring ved tilstedeværelse og dynamisk dagslysstyring.

Varmegjenvinning gråvann

Det er et betydelig varmetap som forsvinner ut av boligene i form av oppvarmet gråvann fra dusj og vaskemaskiner. For godt isolerte hus vil energibruken til oppvarming v vann overstige energibruken til oppvarming av boligen. Bruk av enkle varmevekslere vil gjenvinne 30-60 % av energien i gråvannet. Høyest er virkningsgraden ved samtidighet i tapping og utslag, som ved dusjing.

Rekke delstater i Canada og USA har lenge inkludert varmegjenvinning fra gråvann i sine ordninger for skattefradrag. I Nederland er tiltaket med som en mulighet når man skal gjøre energiberegning for nye boliger for å oppfylle minimumskravene til energistandard.

Det er altså betydelig erfaring med tiltaket og flere leverandører på markedet, også i Norge. Det er utarbeidet egne standarder for effektivitetsmålinger av varmegjenvinnere. Montering er enkel og systemet inneholder ingen bevegelige deler og har tilnærmet uendelig holdbarhet. Tiltaket har ikke så langt vært utbredt i Norge, en grunn er at varmtvann er satt som en konstant i energiberegningene slik at det ikke oppnås noen beregningmessig energibesparelse ved tiltaket.

Varmegjenvinning kan monteres i dusj med høy virkningsgrad. For å få skattefradrag bør det velges en løsning som gir minst 50 % effekt. For å oppnå dette må det forvarmete vannet kobles til innløpet på bereder og til kaldvannsidens i dusjen. For systemer som også tar med seg vann fra karbad og vaskemaskiner bør systemvirkningsgraden nå 30 % for å få tilskudd.

Oppvarming: Energieffektive varmesystem med styringssystem (alle teknologier)

Gjelder oppvarmingsløsninger med sentralstyring (strøm eller vannbasert).

Systemet må kunne tidsstyre temperatur i minst tre soner som kan kontrolleres uavhengig av hverandre. Innstillinger skal ikke annulleres ved strømbrytning eller spenningsfall.

Luft-luft varmepumpe:

Gjelder installasjon av varmepumpe med energimerke A eller bedre (kaldt klima).

Berg-/sjø-/jordvarmepumpe:

Krav til måling av energibruk (elektrisitet) og energiproduksjon (varme).

F.o.m. september 2015 gjelder krav om energimerke A eller bedre (kaldt klima).

Solenergi (alle teknologier):

Flere forskningsrapporter (fra blant annet Multiconsult & Asplan Viak) viser at bruk av solenergi i Norge har et stort potensiale. Til tross for dette finnes det ingen effektive støtteordninger for sol, og vi mener derfor det er svært viktig at skattefradraget for ENØK inkluderer solenergi. Det er en tidseffektiv og enkel løsning, som vil være et nødvendig satsningsområde for å nå allerede vedtatte byggpolitiske mål. I våre naboland er solenergimarkedet godt etablert, og har bidratt aktivt til å kutte energiforbruket i byggsektoren.

I Norge er elektrisk oppvarming vanligst. Solceller representerer derfor en enkel måte å redusere bygningens behov for tilført energi på, uten store inngrep i bygningsmassen eller bytte av oppvarmingssystem.

Solfangere skal være integrert med boligens løsning for oppvarming av tappevann og/eller løsning for romoppvarming. Tiltak for produksjon av elektrisitet skal være tilknyttet boligens elektriske anlegg.

Ladepunkt elbil i boligselskap:

Gjelder kun faste installasjoner i fellesarealer eller garasjeanlegg i borettslag og boligsameier.

Etablering av ladepunkt med vern og styring for effekt og tid for elbillading.

(Egen veiledning er under utvikling).

Utskifting av vedovn:

Utskifting av eldre ildsted (eldre enn 1998) med et rentbrennende ildsted med maks utslipp 5 gram per kg brensel, som er 50 % lavere enn minstegrav for rentbrennende ovn (NS 3058 / NS 3059). Melding om utført kontroll av ildstedsmontering skal sendes kommunen.

Utfasing av fossil varme:

Rensing og fjerning av eksisterende kjel/kamin og tank.

For at de 150.000 huseierne som i dag har fossil oppvarming, bør det vurderes om Enova skal tilby en liten ekstra vrakpant på oljekjel, kamin og tank. Skattefradraget varer kun ut 2019.

Pellets- og vedkjel, inkl kamin med vannkappe.

Installasjon av pellets- og vedkjel inkl. kamin med vannkappe.

Tiltak som må utredes nærmere:

Individuell måling og avregning av vannbåren varme i boligselskap (utredes):

Elementer som bør med i krav:

- Innstallering av hovedmåler på oppvarmingkrets eller tappevannskrets,
- målere på alle radiatorer,
- system for individuell avregning, minst årlig
- Krav til kommunikasjonsprotokoll? (med tanke på fremtidig sammenkobling med AMS)

Energieffektiv varmtvannsbereder

Behovsstyring boligventilasjon

Naturlig ventilasjon – hybridløsninger

Energioppfølgingssystem for bolig